

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” SIBIU
FACULTATEA DE LITERE ȘI ARTE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
CU TITLUL

LIMBAJUL POEZIEI
LUI
ION ȘIUGARIU

Conducător științific:
Prof. univ. dr. Gheorghe Manolache

Doctorand:
Nadia Aurelia Roman

Sibiu
2011

CUPRINS

INTRODUCERE	4
PARTEA I. POEZIA ÎN DIMENSIUNILE EI IMEDIATE	
Preambul.....	9
CAPITOLUL I. ION ȘIUGARIU - VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LITERARĂ.....	16
1. COPILĂRIA: ACCEDEREA NEMIJLOCITĂ LA IMAGINE.....	16
2. ADOLESCENȚA: VÂRSTA PRIMELOR FILTRĂRI IMAGISTICE	23
3. TINEREȚEA: SUBTILITATEA TEXTURĂRII IMAGISTICE.....	28
4. RĂZBOIUL: DILATEREA ÎN INFINIT A IMAGINILOR	47
CAPITOLUL II. UNIVERSUL OPEREI POETICE.....	52
1. „MAREA ABATERE”. O PREZENTARE GENERALĂ A VOLUMELOR ANTUME ȘI POSTUME	53
2. TEMELE CREAȚIEI POETICE. FILIAȚII ȘI PRECURSORI	68
2.1. Meditație existențială	71
2.1.1. Lirica vitalistă	71
2.1.2. Meditația gravă	75
2.2. Iubirea	80
2.3. Condiția poetului	89
2.4. Revolta socială	94
2.5. Evocarea copilăriei și a satului natal	95
2.6. Tema mineritului	97
CAPITOLUL III. AZIMUTELE LIMBAJULUI POETIC ȘIUGARIAN ...	101
PARTEA II. SIMBOLURI ȘI CATEGORII SIMBOLICE	
CAPITOLUL IV. SIMBOLURILE ȘI CATEGORIILE SIMBOLICE ALE POEZIEI LUI ION ȘIUGARIU	111
1. DESPRE SIMBOL	111
2. FUNDAMENTĂRI ALE OPȚIUNII PENTRU CATEGORII	116
2.1. CULOAREA	116
2.2. LUMINA	117
2.3. ANOTIMPURI LE	118
2.4. FAUNA	118
2.5. FLORA	119
CAPITOLUL V. PRELEVAREA, PE CATEGORII, A UNITĂȚILOR LEXICALE CU POTENȚIAL SIMBOLIC	122
1. CATEGORIA 1 – CULOAREA	122
2. CATEGORIA 2 – LUMINA	128
3. CATEGORIA 3 – ANOTIMPURI	134
4. CATEGORIA 4 – FAUNA	137
5. CATEGORIA 5 – FLORA	138
CAPITOLUL VI. VALORI SIMBOLICE ALE INVARIANTILOR POETICI	142
1. CATEGORII SIMBOLICE	142
1.1. CATEGORIA 1 – CULORILE	142
1.2. CATEGORIA 2 – LUMINA	145
1.3. CATEGORIA 3 – ANOTIMPURI	146
2. INTERPRETAREA SUMATIVĂ	148

3. INTERPRETAREA CALITATIVĂ	149
PARTEA III. METAMORFOZELE ONTOLOGICE ALE FIINȚEI	
CAPITOLUL VII. PRELIMINARII. DEFINIREA CONCEPTELOR	157
1. PRECIZĂRI CU PRIVIRE LA SUBTEMĂ ȘI METODĂ	157
2. REDEFINIREA UNOR CONCEPTE OPERAȚIONALE	163
2.1. IMAGOLOGIA LITERARĂ.....	163
2.1.1. Sistemul periferic	168
2.1.2. Spațiul mental	170
2.1.3. Harta mentală	174
CAPITOLUL VIII. SPAȚIUL CULTURAL ȘI MENTAL	
MARAMUREȘEAN	176
1. POZIȚIA GEOGRAFICĂ ȘI ISTORICĂ	176
2. ELEMENTE CULTURALE ȘI PSIHOLOGICE CONSTITUTIVE	176
2.1. RELIGIA	176
2.2. REPREZENTĂRI CENTRALE ȘI PERIFERICE ÎN	
IMAGOLOGIA MARAMUREȘEANĂ	177
CAPITOLUL IX. ASCENDENTUL CULTURAL MARAMUREȘEAN ÎN	
LIRICA LUI ION ȘIUGARIU	183
1. NODURI STRUCTURANTE ȘI CÂMPURI PERIFERICE DE	
REPREZENTĂRI COMUNE	183
1.1. Muntele	186
2.2. Fauna	207
2.3. Apele	228
2. RELIGIA	256
INTERPRETARE SUMATIVĂ	283
CONSIDERAȚII FINALE	289
BIBLIOGRAFIE	297
INDEX DE AUTORI	314
Addenda 1 <i>TRECERE PRIN ALBA POARTĂ</i>	319
Addenda 2 <i>PARADISUL PEREGRINAR</i>	334
ANEXE	347

Teza de doctorat intitulată „Limbajul poeziei lui Ion Țugariu” este rezultatul unui studiu de șase ani și rodul reflecțiilor personale asupra dimensiunii lingvistice și psiho-simbolice a operei poetului.

Lucrarea de față poartă amprenta dorinței de a înțelege mecanismele intrinseci procesului creator și de a sesiza raporturile care se stabilesc (mai mult sau mai puțin conștient) între eul creator și lume ca material concret, senzorial, imediat, precum și de a recunoaște „legăturile ancestrale” inserate organic în ansamblul de „ritmuri” și de „ceremonialuri” diferențiale ce particularizează fiecare operă literară în parte.

Scopul fundamental al lucrării este analiza și interpretarea poeziei lui Ion Țugariu în contextul mai larg al psiholingvisticii, al criticii tematice și al etnofilosofiei, bazându-ne pe principiile și pe metodele de cercetare proprii acestor domenii. Există astfel contexte în care anumite teorii sau principii de aplicare metodologică au fost tranzitate dintr-un domeniu de cercetare în altul, lucrarea dobândind un pronunțat caracter transdisciplinar.

Ipoteza de la care pornește acest studiu doctoral este aceea că *actul creator*, în multitudinea dimensiunilor sale, implică anumite „cauze” și „clauze” de ordin subiectiv/ancestral care-i influențează devenirea, zonele de transfer dinspre abisal înspre suprafață, dinspre „dinlăuntrul” creației înspre „în-afara-textului” sublimând relația intimă care se stabilește între *creator* și *patrimoniu cultural/spiritual* grefat în personalismul său liric. Analizând acest tip de relație, dintre *creator* și *creativitate*, dintre ancestralitatea pecetluită în „anatomia lirică a ființei”¹ și creativitatea exhibată în forme și structuri semnificative, am urmărit să stabilim **mitul creator** al poetului, prin sintetizarea elementelor textuale supuse analizei într-o scală valorică sau într-o hartă intuitivă relevantă.

În **Preambul** sunt prezentate importanța și actualitatea temei, continuându-se cu formularea obiectivelor cercetării, obiective ce vor fi urmărite de-a lungul întregii lucrări și cu precizarea metodelor de cercetare.

Argumentele care au stat la baza alegerii temei sunt de natură subiectivă, obiectivă și pragmatică.

¹ Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, în *Opere*, ediție îngrijită de Dorli Blaga, cu un studiu introductiv de Al. Tănase, Ed. Minerva, București, 1985, p.274

Primul argument este de ordin subiectiv și afectiv, reprezentând deschiderea personală spre opera literară a lui Ion Țiugariu de care mă leagă, dincolo de plăcerea receptării estetice, mai ales șansa de a studia un artist născut în același areal cultural cu mine, practic în aceeași comună.

În al doilea rând, am considerat opera acestui poet ca fiind insuficient exploatată, în prezent neexistând multe studii compacte referitoare la ceea ce a scris Ion Țiugariu, acesta fiind pe bună dreptate considerat de către Nae Antonescu, în cartea cu același titlu, „un poet uitat”.

În al treilea rând, perspectiva de a studia legăturile ancestrale subtil ancorate în tubulatura textului poetic, de a stabili raporturi de continuitate sau de disociere între mentalul colectiv și cel individual, a constituit pentru mine o provocare în sensul de exercițiu intelectual neexperimentat până acum.

Argumentul fundamental aflat la baza proiecției și a construcției acestui eșafodaj, care a orientat întregul demers teoretic și practic, este plastic relevat prin alegațiile lui Lucian Blaga referitoare la preexistența fondului etnic, care, așa cum o probează inegalabil un creator ca Ion Țiugariu, „are putere de destin, iar artistul, orice ar încerca, nu scapă de poruncile scrise cu sânge în anatomia lirică a ființei.”²

Originalitatea temei. Ne-am străduit să evidențiem și să interpretăm într-un mod insolit fluxul subteran al poeziei Țiugariene, acela al depozitărilor ancestrale fluidizate în textura lirică: chemarea văilor, a munților, legătura cu Dumnezeu, raportul dintre libertate și necesitate etc.

Actualitatea temei. Considerăm tema pusă în discuție actuală în cadrul larg al cercetărilor psiholingvistice, în special datorită încercării de surprinde raportul dintre harta mentală individuală, tipică eului creator și harta mentală colectivă specifică spațiului-mată, cu scopul de a stabili genul proxim de asemănări și diferențele specifice care decurg din acest tip de analiză. Considerăm că un astfel de exercițiu este interesant și actual din perspectiva evidențierii rolului fundamental pe care codul etic de reprezentări și de valori circumscris unui areal cultural bine delimitat, îl exercită subtil asupra procesului creator intrinsec. De asemenea, analiza lexicului poetic Țiugarian și compactarea studiului proliferat pe domeniile lingvisticii, criticii tematice, etnologiei și

² ibidem

psihologiei într-o teză de doctorat, aduc noutăți despre poezia unui poet maramureșean mai puțin cunoscut la nivel național, însă important pentru cultura locală din nordul țării.

Conceptualizarea și definirea noțiunilor operante. Metodele cercetării. Se impune de la început precizarea caracterului transdisciplinar al acestei teze de doctorat în compoziția căreia se găsesc confluente mai multe domenii de cercetare: psiholingvistica, literatura, imagologia, critica tematică, sociologia, etnologia, filosofia și statistica. Obiectul de studiu îl reprezintă textul poeziei lui Ion Țugariu. Pluriperspectivismul abordării textuale a impus stabilirea unor coordonate fundamentale de cercetare și tranzitarea unor teorii, noțiuni și concepte dintr-un domeniu de cercetare în altul. Astfel, *teoria nodului structurant și al câmpului periferic de reprezentări*, tipică imagologiei se regăsește ca linie de forță a lucrării, necesară în determinarea principalelor câmpuri simbolice și a releelor valorice în jurul cărora se construiește substanța semantică a operei poetice; *metoda analizei statistice* proprie matematicii și lingvisticii matematice ne-a ajutat în esențializarea valorilor expresive, în denotarea câmpurilor simbolice și a condus spre algebrizarea lexicului poetic prin care ipoteza tezei de doctorat a prins un contrur justificabil; *analiza psiholingvistică și descompunerea textuală în structuri semnificative* proprie criticismului tematist au contribuit la instrumentarea limbajului poeziei, la dezasamblarea lui în forme și structuri metaforice obsedante, la detectarea întregului câmp de convergențe simbolice prin care lexicul Țugarian își poate afirma individualitatea, dar mai ales ascendența. Pentru a recompuce metodic drumul cercetării poetice de la analiză spre sinteză, am apelat la noțiuni, concepte și simboluri tipice etnologiei, filosofiei și mitologiei, prin care am reușit să situăm procesul creator Țugarian în dimensiunile sale fundamentale, am reușit să stabilim diferențele și asemănările dintre general și individual și, în primul rând, am izbutit, credem noi, să justificăm argumentat ipoteza temei.

Pentru înțelegerea mecanismelor cercetării, precizăm că am abordat noțiunea de text poetic ca fiind un loc de reverberare a tuturor tendințelor și atitudinilor creatoare specifice lui Ion Țugariu, prin care opera sa literară capătă un fel al ei de a fi unic și irepetabil. Pornind de la nivelul concret de organizare structurală (semne, complex de semne etc.), *textualitatea* operează o abstractizare, o intelectualizare a formelor prin asimilarea naturală a psihologiei ființei creatoare. Acest proces de *absorbție ontologică* determină, practic, diversitatea, nuanțarea, personalizarea discursului poetic, prin care acesta câștigă intenționalitate și transcendență, specificând că în acest din urmă sens, în

care ființează, prezintă angajamente ontologice. Cât despre poetica textului Șugarian, vom avea în vedere unele direcții mai puțin prezente în spațiul literar românesc. Una dintre acestea are în vedere *intenționalitatea* și ceea ce ține de „pre-textul” literar, sau în opțiunea geneticii textuale din anii 70, de „avan-textul” operei:³ manuscrise, note, caietele lui Ion Șugariu cu transcrierile „pe curat”, manuscrisele definitivare sau ciornele etc. (unele dintre acestea parțial publicate de Lucia Soreanu, soția poetului) în varianta în care acestea ne sunt utile în cercetarea genezei textului. Acestea s-au constituit într-un teren fertil acceptării procesului de creație textuală Șugariană ca *proces intențional*, marcat de preeminența relațiilor de *autotextualitate*⁴ înțelese ca „transformări de la o stare textuală la alta”.⁵

Ideea de *textualitate imagologică* s-a fundamentat prin maniera poetului Ion Șugariu de a opera cu imagini (în special cu „imagini afective” amprentate sinelui în perioada copilăriei, a vârstei timpurii) și de a transpune astfel sensibilitatea plastică, predilect vizuală, în practica artistică. Prin acest transfer ontologic, cuvintele vor căpăta pregnanță vizuală, devenind „cuvinte vizuale” (*visual words*) din țesătura cărora se exprimă legătura organică dintre *vizualitate* și *textualitate*.

Paradoxal, unele sugestii clandestine, cu toate că ne-au fost furnizate pe căi oarecum ocolite (prin alegațiile referitoare la naratologia vizuală ale lui Mieke Bal)⁶ ne-au încurajat în extinderea imersiunii vizuale și spre textul poetic acceptat ca *fact literar* și „realitate semiotică”, prin care se creează complexe artistice dinamice, semnele putând fi transferate, după cum se cunoaște, dintr-un domeniu al literarității în celălalt. Așa cum ne avertizează G. Genette,⁷ distingem și noi în cadrul *literarității constitutive* între cele două câmpuri de activități verbale ce au un scop estetic „instituționalizat”: *ficțiunea*, definită prin trăsături logice sau pragmatice și *dicțiunea*, potrivit căreia poezia se poate defini formal.

Evident, nu i se pot atribui poetului Ion Șugariu intenții prin care acesta ar fi încercat să construiască un gen de *muzeu textual vizual*. Și, totuși, poezia lui are însă un

³ Jean Bellemin-Noël, *Le texte et l'avant-texte*, Larousse, Paris, 1972 și L. Hay (éd.), *Essais de critique génétique*, Flammarion, Paris, 1979.

⁴ R. Debray Genette (1995). C.R. Grésillon Almuth: *Éléments de critique génétique : Lire les manuscrits modernes*, PUF, 1994.

⁵ R. Debray Genette, *Intertextualité, autotextualité: Proust et Balzac*. In „Voix de l'écrivain : mélanges offerts à Guy Sagnes / textes recueillis par Jean-Louis Cabanès”, Toulouse: Presses Universitaires du Mirail, 1996, pp. 247–260.

⁶ Mieke Bal, *Naratologie: introducere în teoria narațiunii* (trad. Sorin Pârvu), Institutul European, Iași, 2008.

⁷ G. Genette, *Ficțiune și dicțiune*, trad. și pref. de I. Pop, Editura Univers, București, 1994.

ascendent pictural pronunțat, în care fiecare imagine afectivă se sublimează în cuvânt poetic. Acest transfer organic, intrinsec operei, orientează textualitatea către irepetabil. Așa că, în descifrarea sensurilor poeziei lui Șugariu va trebui să pornim, în mod evident, de la *imagine*.

Am urmărit, totodată, evoluția și împletirea raționamentelor și a judecăților de valoare, desprinse atât din surse tradiționale, cu opinii, reacții și sugestii existente în lucrări, identificate în formă tipărită și/sau în variantă electronică, dar și surse mai recente, astfel încât să ni se permită deschideri spre perspective de abordare inedite, prin care să se fundamenteze o temelie confirmată științific, solidă și pertinentă hermenutic.

Structura lucrării. În ceea ce privește structura lucrării, aceasta este alcătuită din trei părți (fiecare având capitolele și subcapitolele aferente), cu o introducere și considerații finale, anexe, addenda, index și bibliografie.

Prima parte, intitulată *Ion Șugariu. Poezia în dimensiunile ei imediate* își propune să elucideze problematica universului liric al lui Ion Șugariu prin identificarea principalelor teme și motive literare și amplasarea poetului la intersecția unor școli, doctrine și fluxuri literare, aspecte care vor fi reluate și amplificate concentric. Trimiterile la reperele biografice ale poetului Ion Șugariu au fost considerate necesare, în condițiile în care nu ne aflăm în fața unui autor de referință din literatura română.

Se impun, firesc, și anume precizări în legătură cu postularea aserțiunii potrivit căreia, în opțiunea noastră, poezia lui Ion Șugariu ar ține de ceea ce „grupul meta” (din cadrul Centrului de studii de poetică, de pe lângă Universitatea din Liège) accepta drept „întrebuințare singulară a limbajului”. Cu alte cuvinte, ceea ce a contat într-o asemenea ecuație au fost „procedeele de limbaj” ce caracterizează poezia lui Ion Șugariu, știut fiind că, într-o definiție tradițională a poeziei, aceasta va fi acceptată ca „artă a limbajului”⁸, prin „artă” avându-se în vedere „calitatea deosebită” a unei realizări și, prin extensie, ansamblul de „precepte” a căror finalitate constă în girarea acestei „calități”.

Poet de formație clasică, cu afinități evidente către literatura simbolistă (așa cum atestă și lecturile sale din liceu și studenție), Ion Șugariu va „dezvolta” o poezie în direcția non-deterministă a celui de-al „doilea modernism”, fără să evite însă și o anume perspectivă mitică asupra lumii. Situat mai degrabă la intersecția dintre tradiționaliști și

⁸ Pierre Fontanier, *Figurile limbajului*, Editura Univers, București, 1977, traducere, prefață și note de Antonia Constantinescu.

neoclasici, Ion Țugariu opune dezordinii materiale a experimentelor avangardiste, cu care este parțial contemporan, o metrică simplă, clasică și o perspectivă artistică fluidă, în linia transparenței postromantice.

Poezia lui Ion Țugariu, deși înglobează remanente ale tradiționalismului decanonizat, vizibile la nivelul versificației, inspirației, terminologiei religioase, se îndepărtează de „stilul național” de la „Gândirea” și promovează o perspectivă modernă sesizabilă atât la nivelul „ineditului metaforic” precum și în tehnica de reconvertire a elementelor tradiționaliste. Reciclarea „materialului rural” (folcloric), a elementelor de pastel (peisaj național) sau a altor repere „tradiționale” nu constituie *per se* „o inferioritate” sau „o decadență”, pentru că, așa după cum avertiza și Eugen Lovinescu, „inferioritatea și decadența” constau, de regulă, doar în „deficitul de originalitate și diferențiere”.

Atent la pericolul noilor „parazitisme poetice”, Ion Țugariu recurge la revalorificarea unor rădăcini din cadrul „imagarului colectiv”(maramureșean), demers ce constituie fundamentul pe care se proiectează energetismul personalității sale creatoare. Și dacă Ion Țugariu creează sub „forța oarbă a mentalului colectiv”, acest lucru nu îl stigmatizează ca tradiționalist, ci, dimpotrivă, nuanțează caracterul diferențiator al liricii sale ce se situează în ascendența unui modernism bine temperat.

Mai mult decât atât, pe parcursul demersului analitic am evidențiat filiații pe care arhitectura poetică a lui Ion Țugariu le comportă în raport cu alte arealuri culturale decât cel maramureșean sau cel românesc.

În **partea a doua** a lucrării, intitulată *Simboluri și categorii simbolice*, perspectivele cercetării (lingvistice, semantice, poetice, tematice, psihocritice) sunt inoculate progresiv, cu efecte vizibile în „studiul statistic”, prin care realizăm o „algebrizare a limbajului poetic”, în sensul condensării lexicului în „ecuații”, orientate pe axa *vitalității*, a *luminozității* și *ascensionalității*. Prin urmare, în această parte a studiului am provocat o explorare nemijlocită și intimă a textului pentru a evidenția, argumenta și a da consistență reală suportului obiectiv unor prime impresii de lectură când poetul apare *solar*, *ascensional*, *vitalist*, *candid*. O tentativă de a detecta și a deconspira acele elemente cu care operează poetul și care în cele din urmă îl definesc. Categoriile cu potențial simbolic pe care le-am prelevat sunt: *culoarea*, *lumina*, *anotimpurile*, *fauna și flora*. În cadrul fiecărei categorii declarate am „evidențiat”, pe rând, și apoi am „contorizat” numărul de apariții al fiecărui element lexical, sau variantă a acestuia, pe care îl considerăm relevant. Fiecare „incidență” a acestuia a fost

„semnalizată” împreună cu „contextul ei poetic imediat”, localizabilă în text prin „adresa” care i se atașează.

În tabelul de mai jos este expusă sintetic „statistica incidențelor elementelor simbolice” corespunzătoare fiecărei „categorii simbolice” din fiecare volum studiat și raportul dintre primul volum *Trecere prin alba poartă* și volumul al doilea *Paradisul peregrinar*.

Element simbolic	<i>Trecere...</i>	<i>Paradisul ...</i>	Raport	Total
alb	30	18	0,6	48
albastru	3	2	0,66	5
verde	3	0	0	3
gri	3	2	0,66	5
galben	2	2	1	2
maro	0	0	0	0
roșu	1	2	2	3
violet	0	0	0	0
negru	0	0	0	0
cerul	17	12	0,8	29
soarele	28	7	0,25	35
luna	3	3	1	6
stelele	4	10	2,5	14
absența luminii	5	8	1,6	13
primăvară	15	0	0	15
vară	5	0	0	5
toamnă	3	2	0,66	5
iarnă	0	0	0	0
flori	35	5	0,142	40
vegetație	31	7	0,225	38
păsări și insecte	11	1	0,09	12
animale ierbivore	12	2	0,166	14
animale carnivore	0	0	0	0

Tabel 1. Statistica incidențelor elementelor simbolice corespunzătoare fiecărei categorii simbolice

Dacă privim coloana a treia, cea a raportului dintre incidențele din volumul *Paradisul Peregrinar* și cele din volumul *Trecere prin alba poartă*, observăm că acesta este, în toate cazurile, cu două excepții semnificative (*lipsa luminii* și *stelele*), subunitar. Aceasta înseamnă că în volumul *Paradisul Peregrinar* poetul abandonează, într-o măsură însemnată, referințele la obiectualul material pe care le-a folosit în primul volum, în favoarea unui vocabular mai conceptualizat.

Altfel spus, volumul *Trecere prin alba poartă* favorizează referirile la particular, la existentul obiectual și sensibil, fiind, din acest motiv, per ansamblu, un volum mai „fizic”, în sensul în care „referirile” lui sunt recognoscibile ca atare în existent. Referitor la volumul *Paradisul Peregrinar*, ca un corolar firesc al maturizării artistice a poetului, acesta devine un volum mai „metafizic” în sensul că vehiculează mai degrabă „referiri” la un existent transfigurat de eul creator poetic, la „realități referate” ce nu sunt recognoscibile ca atare în universul real imediat. Cu toate acestea, se constată cum, cu toată proporția lor diferită, categoriile simbolice urmărite de noi se regăsesc și își produc „efectele specifice” în ambele volume.

Ceea ce se observă, mai cu seamă, în acest tabel este absența cu desăvârșire, atât în primul volum cât și în al doilea, a culorii *negru* și a *animalelor carnivore*.

Interpretarea calitativă a categoriilor simbolice prelevate statistic, în care am trecut fiecare *unitate* prin filtrul simbolismului maramureșean, românesc și european, a permis concluzionarea că ascendentul creativității șiugariene este spiritul rural maramureșean, însă concluzia de fond a fost aceea ca Șiugariu este un poet *vitalist*, *ascensional*, *solar*.

Partea a treia, *Metamorfozele ontologice ale ființei*, în care alteritățile și unitatea eului creator, relevată în structuri formale semnificative, converg spre identificarea unei istorii personale de factură mitologică, întregește unghiul adiacent al cercetării noastre.

Apreciem că în ceea ce privește demersul interdisciplinar, necesar construirii unei viziuni integratoare, nu am avut în vedere o inventariere generală a teoriilor și a opiniilor, ci, mai curând, o reasamblare, o resituare a acestor perspective în angrenajul cercetării, astfel încât, împreună cu inserțiile proprii, acestea „să slujească îndeplinirii scopului fundamental” al tezei și „să lumineze” spațiul imaginar al liricii șiugariene, completându-l cu lumini și umbre nedescoperite până în prezent.

Partea intitulată *Metamorfozele ontologice ale ființei* își propune o investigație, cu ajutorul psihocriticii, a etnofilozofiei și a mitopoeticii, a „inefabilului poetic”, înțelegând prin acesta straturile joase ale subconștientului și ale inconștientului care, împreună cu mentalul rațional converg la sublimarea prin cuvânt, a relației dintre poet și existentul dat.

Prin explorarea rădăcinilor genetice a proceselor elaborării poetice (prin operații subtile și sedimentări lente) se poate obține un desen al profilului psiho-cultural al unei opere literare și putem aprecia măsura în care un artefact (în cazul nostru – opera poetică) se juxtapune, ca valoare simbolică, hărții mentale tipice culturii din care s-a zămislit. Pentru a construi un demers psiholingvistic argumentat, dar și pentru a reduce la minimum riscul speculațiilor forțate, am valorificat studiile în domeniu ale lui Claude-Levi Strauss, R. Jakobson, Jean-Pierre Richard, Charles Mauron, J.P. Weber, Roland Barthes etc., dar și cercetările din domeniu psihanalizei ale lui Sigmund Freud și Carl Gustav Jung.

Am pornit de la premiza elansată de Ion Biberi în prefața la *Poezia, mod de existență* (1968), potrivit căreia „*poezia ne apare într-adevăr, mărturia cea mai cuprinzătoare a unei viziuni antropologice*”⁹, recunoscând, din start, cantonarea definitivă în limitele și relativitatea oricărei „cercetări consacrate”, pe considerentul că, așa după cum ne confirmă și Charles Mauron, „*creația literară scapă oricărui tip de anchetă științifică*”¹⁰.

Acest lucru se datorează, în opțiunea criticului francez, faptului că inteligența și personalitatea umană sunt expresia legăturilor ancestrale și culturale complexe, iar personalitatea inconștientă a scriitorului – care este și obiectul principal de studiu al psihocriticii – este un domeniu vast, incomprehensibil, și, mai cu seamă, insuficient

⁹ Ion Biberi, *Poezia, mod de existență*, Editura Minerva, București, 1982, p. 5.

¹⁰ Charles Mauron, *Des métamorphoses obsédantes au mythe personnel. Introduction à la psychocritique*, Paris, José Corti, 1968. În traducere românească: *De la metaforele obsedante la mitul personal* (trad. de Ioana Bot).- Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Într-o formă adaptată contextului, probleme vizând mitul personal al scriitorului se regăsesc și în studiul lui Romul Munteanu, *Metamorfozele criticii europene moderne*, București, Editura Univers, 1975; Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*. – București, Editura Cartea Românească, 1981; Liviu Rusu, *Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică* (traducere din l. franceză: Cristina Rusu), București, Editura științifică și enciclopedică, 1989. Mai precizăm că ecouri s-au resimțit în studii mai vechi, cum ar fi cele ale Marinei Mureșanu (*Mit și mitologie personală în psihocritica lui Charles Mauron*, în volumul *Direcții în critica și poetica franceză contemporană*, (1983) ori în mai recente: Val Panaitescu, coordonatorul volumului *Terminologie poetică și retorică*, (1994) și Corin Braga, *10 studii de arhetipologie* (1999); Petre Isachi (*Psihologia personajului (I). Psihocritică. Repere teoretice*; Mihail Dolgan, *Mitul personal – principiu structurător al lirismului modern*, în *Orientări artistice și stilistice în literatură contemporană*, Vol. I. – Chișinău, Centrul editorial USM, 2003, și *Poezia contemporană, mod de existență în Metaforă și Idee. (Studiu monografic)*. – Chișinău, Elan Poligraf, 2007.

studiat. În urma „studiilor de psihocritică” exersate, Charles Mauron va ajunge să definească „mitul personal” specific fiecărui scriitor, ca expresie integrativă a resorturilor raționale, afective, dar, mai ales, ale straturilor subconștientului și inconștientului ancestral.

Dificultatea acestui demers a constat în detectarea imaginilor care exprimă structurile și reflexele inconștientului. Dacă, în cazul gândirii conștiente, calea de pătrundere este aceea a stabilirii relațiilor logice și sintactice, exprimabile în „figuri de stil” și „ritmuri sonore”, cunoașterea zonelor abisale ale inconștientului poate fi realizată, în opțiunea lui Charles Mauron în condițiile în care, în locul cuvintelor sunt investigate „legăturile dintre cuvinte, grupările lor, structurile lor verbale”.¹¹ Aceste structuri corelate sunt considerate de către promotorul *des métamorphoses obsédantes au mythe personnel* dovada unei gândiri intuitive, prelogice, imaginile păstrând în sine amprenta forței primare inconștiente.

Continuând, pe cont propriu, practica impusă de criticul francez, am abordat metoda statistică (de identificare a incidențelor lexicale fundamentale) concomitent cu analiza formal-lingvistică, lexico-semantică, dintr-o perspectivă integrativă (contextuală), pentru ca în final, suprapunerea textelor să poată oferi tabloul acelei rețele de convergențe care să pună în lumină mitul personal a lui Ion Țugariu.

Jean-Paul Weber consideră că fiecare creator de artă are o „temă personală”, pe care o exprimă în mod inconștient, într-un arsenal literar simbolic variat. În studiul *Geneza operei poetice*, criticul francez precizează că înțelege prin „temă”,

*un eveniment sau o situație infantile (în sensul cel mai larg al cuvântului), susceptibile de a se manifesta în general inconștient, într-o operă sau într-un ansamblu de opere de artă (poetice, literare, picturale etc.), fie simbolic, fie direct*¹²,

fiind limpede că prin simbol, Jean-Paul Weber acceptă orice „substitut arealogic al simbolizantului”.

Această parte a tezei noastre, preocupată de/cu identificarea temei personale a lui Ion Țugariu, temă care așa cum afirmă criticul francez – stabilește o relație inconștientă cu opera artistică-, a fost coroborată cu perspectiva psiho-lingvistică a lui Charles Mauron privind problematica „metaforelor obsedante” care pun în valoare, printr-o rețea de convergențe, personalitatea inconștientă sau mitul personal specific oricărui scriitor.

¹¹ Charles Mauron, *Des métamorphoses obsédantes au mythe personnel. Introduction à la psychocritique*, Paris, José Corti, 1968, p. 30.

¹² Jean-Paul Weber, *Genèse de l'œuvre poétique*, Paris, Gallimard, 1960, p. 184.

Parcurgând scrierile lui Ion Țiugariu, atât cele în versuri, cât și „exercițiile” sale critice sau cele câteva eșantioane din proiectele sale narative (deși lucrarea de față se rezumă doar la evaluarea limbajului poetic), am constatat că ne aflăm în fața unei sensibilități creatoare tumultuoase, în termenii lui Didier Anzieu, al unui „autor în travaliul creației”. Zborul său frânt nu ne-a împiedicat să aproximăm azimutele unui spirit creator care încearcă să se manifeste în mai multe direcții, coordonatele unei sensibilități impregnate congenital de voluptatea ascensiunii și a transcendenței. „Portretul artistului din tinerețe” divulgă liniile de forță ale unui spirit lucid, exigent, pe care destinul l-a împiedicat să intre definitiv în albia unor anumite fluvii artistice, abandonându-l la întretăierea oscilantă dintre tradiționalismul canonizat și modernismul moderat.

Parcurerea „jurnalului de front” (citit de noi în manuscris) ne-a permis a revedea ceea ce ține de o redimensionare a personalității sale, prin aducerea în discuție a „moroșenismului”, cu reflexele lui inconfundabile de curaj și patriotism nedisimulat. Această coordonată ne-a confirmat, odată în plus, tipul de sensibilitate creatoare, detectabil în textele sale lirice și subliniat cu parcimonie în interpretarea critică. Măștile *eului empiric* și ale *eului creator* împodobesc „anatomia lirică a ființei”, de care amintea Lucian Blaga, prin încorporarea în fizionomie a „însemnelor culturii arhaice” din care poetul descindea, însemne care vor deveni, cu timpul, „structuri semnificative” ale operei sale poetice.

Interpretând datele obținute în urma analizei științifice, tabloul reprezentării formelor semnificative din lirica lui Ion Țiugariu confirmă validitatea ipotezei de la care am pornit și exprimă personalitatea creatoare de tip ancestral și ascensional a poetului. Structurile formale detectate constituie la nivel textual „metaforele obsedante” responsabile de focalizarea semică a mesajului. Într-o reprezentare succintă acestea sunt:

- *muntele* (Muntele Sacru),
- *apa*, cu dublă semnificație: apa vie și apa moartă,
- *ciuta* – simbol al fertilității și al castității,
- *Dumnezeu* – Neverosimilul

Sintetizând rezultatele obținute la analiza statistică, tabloul reprezentării formelor semnificative din lirica lui Ion Țiugariu arată în felul următor:

<i>Munte</i>	67 incidente lexicale
<i>Faună</i>	29 incidente lexicale
<i>Apă</i>	29 incidente lexicale
<i>Religie</i>	66 incidente lexicale
TOTAL	216

Dintre acestea, trebuie să precizăm că doar *muntele* își păstrează în mod constant simbolismul transcendenței; în ceea ce privește *fauna* – 3 incidente lexicale (*cucuvea*, *pasărea bolnavă*, *câinii*) din cele 29 (toate în volumul al II-lea) exprimă, așa cum am mai arătat, starea de *dezintegrare* la care se adaugă 10 incidente din lexicul *acvatic* și 22 din lexicul *religios* (*duhul morții*, *îngerul morții*, *noaptea...*).

La o cuantificare aritmetică obținem 35 de incidente lexicale care exprimă zborul în jos sau dezintegrarea, în timp ce restul de 181 rămân forme semnificative pentru sugestia ascensiunii și a transcendenței.

Avem astfel un total de 181 incidente lexicale care exprimă imagini obsedante sau structuri formale semnificative din „imagologia” șugariană.

Toate aceste structuri formale constituie la nivel textual „metafore obsedante” responsabile de focalizarea semicică a mesajului. Fie că e vorba de escaladarea „muntelui de foc”, de regenerarea prin „apa vie” sau de asimilarea virtuților animalelor sacre, aceste structuri formale converg, prin rețele simbolice, la ideea de transcendență, înțeleasă, în lirica lui Ion Șugariu, ca elan al „identificării cu Dumnezeu”.

Astfel, „tema” fundamentală, agreată de Ion Șugariu, înțelegând „tema” în accepțiunea lui Paul Weber, ca ascendent spiritual și mental inconștient, este *tema ascendenței* sau, mai exact, *tema transcendenței*. Întreaga rețea simbolică a celor patru forme semnificative: *muntele*, *apa*, *ciuta*, *Dumnezeu* confirmă *ascensiunea* spre Înalt și totodată *sublimarea virtuților celor mai alese* a celor *trăitori în Înalt*.

În contrabalans, există în lirica șugariană și 35 de *incidente lexicale* care exprimă fie *neantizarea*, fie *dezintegrarea*, fie *înfernul existențial*. Așa cum am arătat de fiecare dată când am identificat astfel de structuri, aceste imagini se leagă de experiența cetățeanului a poetului, adică de „presurizarea” impusă de spațiul rectangular urban.

Constituind un procent de aproximativ 16 %, vom considera aceste incidente ca fiind nerepresentative pentru linia ascensională a poeziei șugariene; aceasta cu atât mai mult cu cât procentul obținut în urma raportării celor 181 de incidente lexicale, care exprimă aspirația spre Înalt, la totalul de 216 structuri formale, raportul este de aproximativ 84 %, deci, incontestabil și evident mai mare.

Cu alte cuvinte, statistica și analiza formală efectuată pe cele două volume de versuri *Trecere prin alba poartă* și *Paradisul peregrinar* scot la iveală filiațiile spirituale, mentale și culturale ale sensibilității creatoare a lui Ion Țugariu cu spațiul mental și cultural arhaic maramureșean.

Considerăm astfel *muntele, apa, fauna totemică (ciuta)* și *Dumnezeu* ca fiind structuri formale semnificative în timp ce: *cucuveaua, câinele, apa morții, pasărea bolnavă, îngerul morții, duhul morții* etc., imagini reprezentative pentru starea de alienare tipic urbană, dar care nu definesc semnificativ „personalitatea ancestrală” a lui Ion Țugariu. Interpretând incidența acestor structuri din perspectiva datelor biografice, este posibil ca poetul să fi trăit presentimentul morții, eveniment care, din păcate, se va concretiza câțiva ani mai târziu.

Coroborând rezultatele obținute în acest studiu cu rezultatele furnizate în capitolul anterior -*Categorii simbolice și simboluri* - putem concluziona că *lirica lui Ion Țugariu este o lirică a ascendenței în care voluptatea transcenderii ființei se însoțește, în planul expresiei, cu forme culturale și mitologice arhaice.*

„Spațiul mitic” al satului natal reprezintă în acest sens „matricea” fundamentală în care se rafinează personalitatea creatoare a poetului, „priza la ecstateric”, mai mult sau mai puțin fericită, cu care operează spiritul creator.

Spațiul cultural maramureșean comportă și alte forme de manifestare, neidentificate (așa cum am arătat) în lirica Țugariană: civilizația lemnului și mitologia minerească, fapt pentru care „regionalitatea” ancestrală a personalismului său creator este evidentă, dar nu absolută.

Tema fundamentală (în sensul acceptat de J.P. Weber) care grefează personalismul creator al poetului este tema *ascendenței/transcendenței*. Întreaga rețea simbolică a celor patru forme semnificative: munte, apă, ciută, Dumnezeu confirmă *ascensiunea spre Înalt și sublimarea virtuților celor mai alese a celor trăitori în Înalt.*

„Personalismul său ancestral”, preponderent rural, (maramureșean) conferă poeziei moralitatea și perenitatea „legilor nescrise ale neamului” precum și echilibrul genetic consubstanțial înaintașilor prin care toate aspirațiile lăuntrice converg în/spre iluzia mântuirii prin artă. În același timp formația sa intelectuală, experiențele vieții bucureștene, nevoia introspecției și a autoevaluării, a coborârii în sine și a ieșirii în afara sinelui, imprimă liricii sale o dimensiune nouă, mai apropiată de parametrii estetici ai expresionismului, prin care poezia câștigă în substanțialitate tematică, în special.

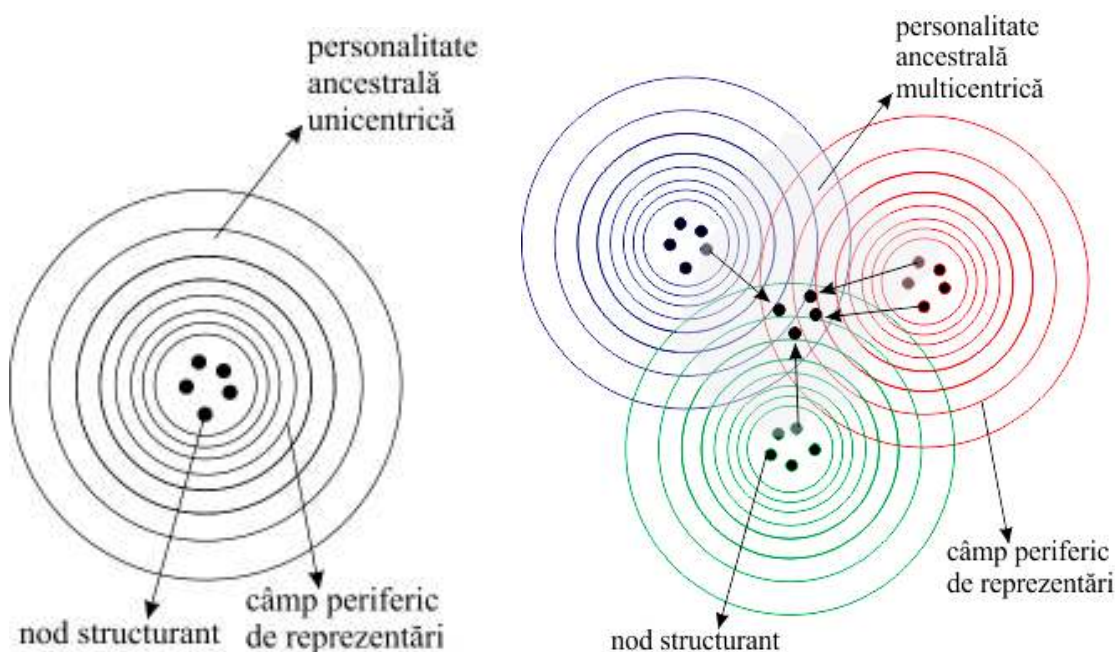
„Ancestralul personalismului” creator are o configurație de tip *multicentrică* în care se strâng și din care se răsfrâng atât elemente ale mitologiei rurale maramureșene, cât și structuri arhetipale universale.

Ca novice, aflat la început de drum, și în lipsa unor determinări conceptuale mai pe măsură, am fost pusă în postura de a creiona, pe baza studiilor din domeniu, o „tipologie sintetizatoare” a principalelor modele de *personalitate ancestrală de tip creator*.

Investigând problematica spațiilor și a hărților mentale, centrând nodurile structurante, estetic valorificate, ca fiind repere fundamentale de organizare internă, am stabilit două tipuri culturale de sensibilitate ancestrală: *sensibilitatea ancestrală monocentrică*, respectiv, *sensibilitatea ancestrală multicentrică*.

Spațiile mentale constituite pe baza reprezentărilor culturale arhaice nu sunt, decât în cazuri excepționale, autarhice. Ele cunosc mișcări concentrice care gravitează în jurul unui nod structurant, și care, prin difuziune culturală se întrepătrund cu alte sisteme concentrice din alte arealuri culturale care au ca reper fundamental același nod structurant (*sensibilitatea creatoare multicentrică*).

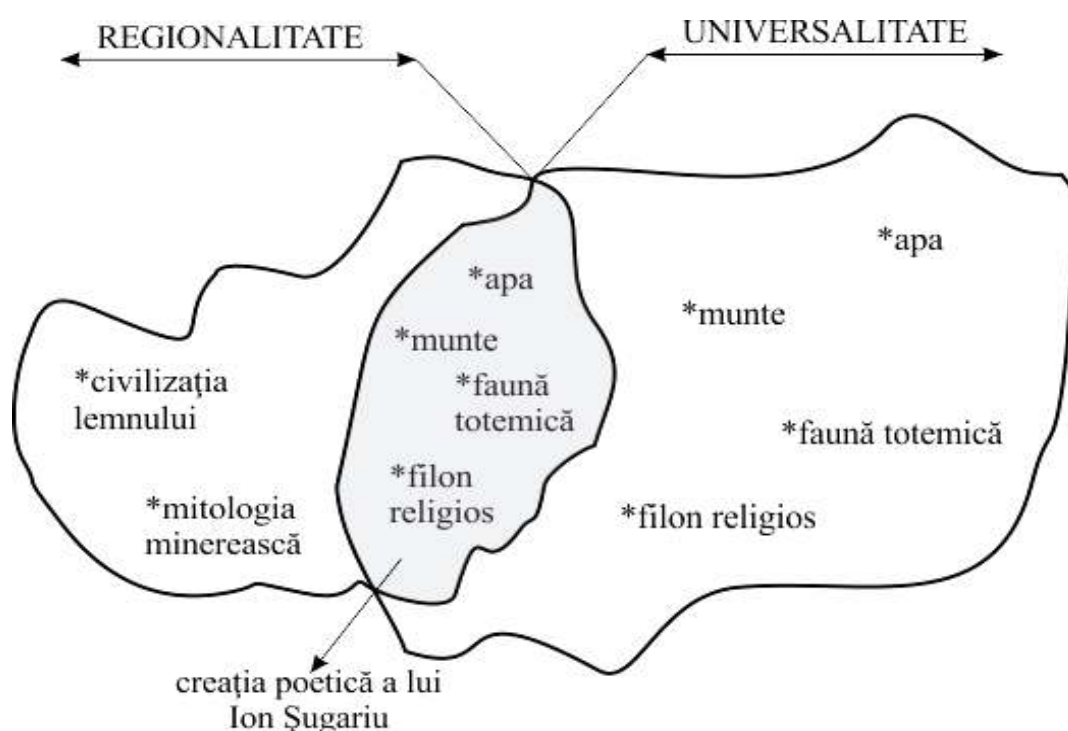
În caz contrar, când spațiile imaginare glisează în jurul unor noduri structurante, aparținând exclusiv unui areal cultural determinat, avem de a face cu tipul de *sensibilitate creatoare unicentrică*.



Figură 1. Sensibilitatea creatoare multicentrică și unicentrică

Procesul de reconstituire a identității culturale presupune readaptări, remodelări și redefiniri, deoarece configurația identitară e un *puzzle*, prin excelență, contingentă și relațională, în sensul că ne definim prin raportare la ceilalți și ne identificăm prin diferențiere.

Structurile semnificative *muntele, apa, fauna, filonul religios* cunosc, în opera lui Ion Șugariu, pe lângă semnificațiile pur regionale și o universalizare a conotațiilor, ceea ce permite încadrarea poeziei șugariene într-un spațiu cultural mai larg cu legături în mitologiile nord-europene și nu numai. Pentru a ilustra vizual raportul dintre regionalitate și universalitate în opera poetică a lui Ion Șugariu am realizat o *hartă intuitivă* în care, așa cum am precizat în ipoteza de la care a pornit acest studiu, vom juxtapune *harta mentală individuală* peste *harta spațiului mental colectiv*, distingând astfel *genul proxim* și *diferențele specifice*.



Figură 2. Harta intuitivă a spațiilor mentale

În ultima parte a lucrării, Considerații finale, am încercat formularea unei viziuni sintetizatoare și integrative asupra textului șugarian, cu adăugarea câtorva observații referitoare la relația dintre operă și ființă, așa cum o percepem noi înșine în destinul creator al lui Ion Șugariu.

Fără să emitem ipoteza că am dispune de adevăruri ultime și inebranlabile în legătură cu expunerea „celor mai pertinente” și mai argumentate opinii și/sau interpretări

posibile, lucrarea de față a încercat să urmărească evoluția ontologică a eului creator, aflat sub ascendentul unor *teme personale*, evoluție a cărei materializare constă în evaluarea estetică, poetică, stilistică etc. a *forței de sugestie a cuvântului*, prin care sinele se naște și (re)naște într-un proces reiterant și complex.

În reproducerea textelor autorului, nu ne-am permis să operăm nicio corecție de fond.

În vederea acordării/acomodării textului-prim cu „regulile noi”, am operat doar acele modificări de ordin ortografic, ortoepic și de punctuație care s-au impus.

Am corectat greșelile de tipar strecurate atât în antume, cât și în postume.

Ion Șugariu devine, grație personalismului său creator, un deschizător de drumuri pentru literatura locală maramureșeană, cantonată la vremea aceea într-un provincialism contagios împotriva căruia Ion Șugariu va lua atitudine, cu vehemență, în cronicile vremii, ceea ce face din „condeiul său” unul dintre reperele promoției literare a anilor 30-40.

Așa cum semnala magistrul său, Octav Șuluțiu, se remarcă

de la început această constatare îmbucurătoare că d. Ion Șugariu aduce în poezia noastră tânără un suflu sănătos de viață, o atitudine în fața marilor probleme și o încercare de tehnică oarecum nouă, personală¹³,

constatare pe care studiul de față a încercat să o evidențieze, validând-o din perspectiva unor lecturi multiple.

Elemente de noutate. În ceea ce privește caracterul de noutate pe care îl aduce această teză de doctorat, vorbim de două paliere distincte în care se exercită elementele de originalitate:

1. opera poetică a lui Ion Șugariu,
2. domeniul mai larg al cercetărilor psiholingvistice, respectiv al criticii tematice.

În raport cu stadiul actual al investigațiilor limbajului poeziei șugariene, caracterul de noutate pe care îl aduce această lucrare este absolut. Asta nu exclude sau nu depreciază studiile scrise până acum, de care ne-am slujit și a căror valoare științifică este indiscutabilă. Precizăm doar că nu există studii lingvistice și critice compacte despre acest autor. În acest sens, elementele de noutate, în ordinea relevanței lor sunt:

¹³ Octav Șuluțiu, *Ion Șugariu. Trecere prin alba poartă*, în „Familia”, seria a III-a, an VI (1939), nr. 4-5 (aprilie-mai), p. 92.

- stabilirea psihobiografiei poetului, în care detaliile biografice semnificative sunt argumentat ancorate în tubulatura textului poetic (am avut în vedere și eşantioanele de proiecte narative), dimensionarea analizei, în maniera impusă de Lucian Goldmann, prin unghiul relației: valoare ancestrală- biografie- operă-societate, contribuind la înțelegerea complexă a mecanismelor procesului creator,

- decodificarea straturilor de suprafață ale textului ȡugarian: identificarea principalelor teme ȡi motive poetice, analiza procedeele de stil ȡi de versificație, încadrarea poetului în contextul mișcărilor ȡi direcțiilor artistice ale epocii,

- analiza statistică a categoriilor lexicale cu potențial simbolic, în urma căreia am justificat că poetul are un temperament creator: *solar, vitalist ȡi ascensional*,

-imersiunea în straturile joase ale textului ȡugarian, prin care, cu ajutorul instrumentarului conceptual ȡi metodologic propriu imagologiei, psihocriticii, criticii tematice, mitopoeticii ȡi etnofilosofiei am relevat *tipul de personalism ancestral, mitul personal ȡi filiațiile mentale, spirituale, culturale ale sensibilității creatoare a lui Ion ȡiugariu cu spațiul mental ȡi cultural arhaic maramureșean*.

În raport cu stadiul actual al cercetărilor psiholingvistice, de critică tematică ȡi de mitopoetică, această teză de doctorat aduce elemente de noutate privind metodele de cercetare, dar ȡi conceptualizarea unor noțiuni operante.

Astfel, în ceea ce privește metodologia cercetării, lucrarea propune abordarea concomitentă a *metodei analizei statistice* (proprie matematicii ȡi lingvisticii matematice) cu *analiza formală, lexico- semantică* ȡi cu *analiza psiholingvistică (descompunerea textuală în structuri semnificative)* în structurarea ȡi relevarea personalității inconștiente a unui artist.

În ceea ce privește conceptualizarea unor noțiuni operante, lucrarea aduce ca elemente de noutate:

- stabilirea celor două tipuri de **sensibilități/personalități ancestral- creatoare**: *sensibilitatea creatoare unicentrică*, ȡi *sensibilitatea creatoare multicentrică*,

- tranzitarea, din domeniul imagologiei, a *teoriei nodului structurant ȡi a câmpului periferic de reprezentări*, în domeniul mai larg al cercetărilor psiholingvistice ȡi al criticii tematice, în vederea identificării *structurilor formale semnificative* ȡi a stabilirii *rețelei de convergențe simbolice* prin care se relevă **personalitatea inconștientă de tip creator**,

- sintetizarea rezultatelor cercetării în **hărți intuitive** care să exprime vizual raportul dintre spațiul/mentalul colectiv ȡi spațiul/mentalul individual.

Bibliografie selectivă

I. Referințe primare

- Șiugariu, Ion, (martie 1938). *Trecere prin alba poartă*, Editura Librăriei Pavel Suru, București.
- Șiugariu, Ion, (martie 1942). *Paradisul peregrinar*, colecția revistei *Meșterul Manole*, București.
- Șiugariu, Ion, (aprilie 1943). *Tara de foc*, (poem alcatuit din 60 de catrene) colecția revistei *Meșterul Manole*, București.
- Șiugariu, Ion, (1968). *Carnetele unui poet cazut în razboi*, cu o postfață, *Ultima laudă* de Laurențiu Fulga, colecția *Columna* Editura Militară, București.
- Șiugariu, Ion, (1985). *Sete de ceruri*, colecția *Pașii lui Orfeu*, cu o prefață *Ion Șiugariu de la Meșterul Manole* de Vintila Horia, Editura Jon Dumitru, Verlag, München.
- Șiugariu, Ion, (1997). *Țara Crinilor* (eseuri) sub îngrijirea prof. univ. M.C. Alexandru Husar (care semnează și prefața), Editura Agora, Iasi, 211p.
- Șiugariu, Ion, (2002). *George Bacovia, Studiu critic*, cu un cuvânt înainte de Titu Popescu, Editura Fundației Culturale Memoriu, București, 96p.
- Șiugariu, Ion, (2006). *Ion Șiugariu. Scrieri (poeme, critică, varia)*, ediție îngrijită și postfață de Lucia Soreanu, Editura Fundația Culturală Memoria, București, 320 p.
- Șiugariu, Ion, (2006). *Iluzie și destin (scrisori, album, jurnal pentru Lucia)*, Editura Fundația Culturală Memoria, București, 312 p.

I.2. Fonduri

- Colecția personală Ion Șiugariu** - Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Baia Mare (passim).
- Colecția personală Onisim Filipoiu** - Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Baia Mare (passim).
- Foi matricole** - Școala primară de Stat, Valea Borcutului, registrul 14, fila 7, Direcția Arhivelor Naționale, Maramureș.
- Correspondența cu Gheorghe Crișan** - Colecția Documente, foi volante, dosar 4/1939, filele 1- 6, Direcția Arhivelor Naționale, Maramureș.

II. Monografii

- Marinescu, Eugen (1975). *Poetul-ostaș Ion Șiugariu*, Editura Militară, București.

Bellu, Ștefan (1975). *Ion Țugariu – un poet căzut în război*, sub îngrijirea Comitetului de Cultură și Educație Socialistă, Baia Mare.

Bellu, Ștefan, (2004), *Ion Țugariu, Poet și critic literar*, Editura Gutinul, Baia Mare.

III. Referințe critice

III.1. Scrieri teoretice

Antonescu, Nae, (1980), *Scriitori uitați*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

Antonescu, Liviu, (1998), *Nautilus. Structură și modele în cultura interbelică*, Editura Cronica, Iași.

Anzieu, Didier, (1979), *Crise, rupture et dépassement*, en coll.: Didier Anzieu, José Bleger, etc., René Kaes (ed.), Paris, Dunod.

Anzieu, Didier, (2004), *Psihanaliza travaliului creator*, Editura Trei, București.

Auerbach, Erich, (1967), *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, Editura pentru literatură universală, București.

Bachelard, Gaston, (1964), *La poétique de l'espace*, PUF, Paris.

Bachelard, Gaston, (1997), *Apa și visele*, Ed. Univers, București.

Bachelard, Gaston, (2000), *Pământul și reveriile voinței*, Ed. Univers, București.

Bachelard, Gaston, (2002), *Poetica reveriei*, Colecția *Studii*, traducere de Luminița Brăileanu, Ed. Paralela 45.

Bachelard, Gaston, (2008), *La Poétique de l'espace*, 1957, Presses Universitaires de France, Paris; trad. „Poetica spațiului”, Ed. Paralela 45, Pitești.

Bal, Mieke, (2008), *Naratologie: introducere în teoria narațiunii* (trad. Sorin Pârvu), Institutul European, Iași.

Barthes, Roland, (1994), *Plăcerea textului*, Editura Echinoc, Cluj.

Baudry, Jean-Louis, (1980), „Scriitură, ficțiune, ideologie”, în *Pentru o teorie a textului*, Editura Univers, București.

Blaga, Lucian, (1934), *Trilogia cunoașterii. Eonul dogmatic. Cunoașterea luciferică. Censura transcendentă*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.

Blaga, Lucian, (1985), *Trilogia culturii*, în *Opere*, ed. îngrijită de Dorli Blaga, studiu introductiv de Al. Tănase, Ed. Minerva, București.

Blanchot, Maurice, (1980), *Spațiul literar*, Editura Univers, București.

Boldea, Julian, (1996), *Metamorfozele textului (orientări în literatura română de azi)*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș.

- Cassier, E., (1933), *Le langage et la construction du monde des objets*, Alcan, Paris.
- Cauvin, I., (1944), *Naissance des divinités, naissance de l'agriculture. La révolution des symboles au Néolithique*, Paris.
- Călin, Vera, (1973), *Omisiunea elocventă. Preliminarii la o retorică a elipsei*, Editura Enciclopedică Română, București.
- Călinescu, George, (1982), *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită; prefață și ediție de Al. Piru, Editura Minerva, București.
- Călinescu, Matei, (1993), *Cinci fețe ale modernității. Modernism. Avangardă. Decadență. Kitsch. Postmodernism*, Editura Univers, București.
- Chevalier, Jean & Gheerbrand, Alain, (2002), *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București.
- Derrida, Jacques, (1997), *Diseminarea*, Editura Univers, București.
- Derrida, Jacques, (1998), *Scritura și diferența*, Editura Univers, București.
- Drăghinescu, D., (2007), *Psihologia poporului român*, Ed. Histria, București.
- Ducrot, Oswald și Schaeffer, Jean-Marie, (1996), *Noul Dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, Editura Babel, București.
- Ducrot, Oswald & Todorov, Tzvetan, (1972), *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Éditions du Seuil, Paris.
- Eco, Umberto, (1996), *Limitele interpretării*, Editura Pontica, Constanța.
- Edelman, Murray, (1999), *Politica și utilizarea simbolurilor*, Editura Polirom, Iași.
- Eliade, Mircea, (1990), *Fragmentarism*, Editura Destin, Deva.
- Eliade, Mircea, (1992), *Sacral și Profanul*, Ed. Humanitas, București.
- Eliade, Mircea, (2005), *Tratat de Istorie a religiilor*, Ed. Humanitas, București.
- Empson, William, (1981), *Șapte tipuri de ambiguitate*, Editura Univers, București.
- Evseev, Ivan, (1995), *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord.
- Freud, Sigmund, (1980), *Scrisori despre literatură și artă*, Editura Univers, București.
- Friedrich, Hugo, (1969), *Structura liricii moderne*, Editura Univers, București.
- Frye, Northrop, (1972), *Anatomia criticii*, Editura Univers, București.
- Frye, Northrop, (1999), *Marele cod. Biblia și literatura*, Editura Atlas, București.
- Genette, Gérard, (1978), *Figuri*, Editura Univers, București.
- Genette, Gérard, (1994), *Introducere în arhitext – ficțiune și dicțiune*, Editura Univers, București.

- Genette, Gérard, (1999), *Opera artei (I). Imanență și transcendență*, Editura Univers, București.
- Gilbert, Durand, (1998), *Structurile antropologice ale imaginarii*, Ed. Univers enciclopedic, București.
- Girardet, Raoul, (1997), *Mituri și mitologii politice*, Editura Institutului European, Iași.
- Goodman, Nelson, (1968), *Languages of Arts: An Approach to a Theory of Symbols*, Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Goodman, Nelson, (1984), *Of Mind and Other Matters*, Cambridge, Harvard University Press.
- Groeben, Norbert, (1978), *Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și empirizare*, Editura Univers, București.
- Heidegger, Martin, (1988), „Scrisoare despre umanism”, în *Repere pe drumul gândirii*, Editura Politică, București.
- Hocke, Gustav Rene, (1973), *Lumea ca labirint*, Editura Meridiane, București.
- Hocke, Gustav Rene, (1998), *Manierismul în literatură. Alchimie a limbii și artă combinatorie esoterică. Contribuții la literatura comparată europeană*, Editura Univers, București.
- Hordinceanu, Nicu, (1999), *Flexibilitatea eului*, Editura Albatros, București.
- Huizinga, Johan, (1977), *Homo ludens*, Editura Univers, București reed. (1998), Editura Humanitas, București.
- Huch, Ricarda, (1974), *Romantismul german*[1951], traducere și prefață de Viorica Nișcov, Editura Univers, București.
- Ingarden, Roman, (1978), *Studii de estetică*, Editura Univers, București.
- Iorga, Nicolae, (1977), *Pagini alese*, din *Însemnările de călătorie din Ardeal și Banat*, Ed. Minerva, București.
- Irimia, Corneliu, (2003), *Idealizare și dragoste*, Editura Fundației Generația, București.
- Jenny, Laurent, (1999), *Rostirea singulară*, Editura Univers, București.
- Jung, Carl Gustav, (1997), *Tipuri psihologice*, Editura Humanitas, București.
- Jung, Carl Gustav, (1973), *Dialectique du moi et de l'inconscient*, Gallimard, Idées, Paris.
- Kayser, Wolfgang, (1979), *Opera literară. O introducere în știința literaturii*, Editura Univers, București.
- Krau, Edgar, (2007), *Cosmosul și destinul uman*, Editura Limes, Cluj.
- Krauss, Werner, (1974), „Genurile literare”; „Periodizarea și teoria generațiilor”, in

- Probleme fondamentale ale științei literaturii*, Editura Univers, București.
- Krieger, Murray, (1982), *Teoria criticii*, Editura Univers, București.
- Kristeeva, Iulia, (1969), *Recherches sur une semanalyse*, Ed. du Seuil, Paris.
- Kristeeva, Iulia, (1980), „Probleme ale structurării textului”, în *Pentru o teorie a textului*, Editura Univers, București.
- Lovinescu, Eugen, (1981), *Istoria literaturii române contemporane*, vol. II, editura Minerva, București.
- Lovinescu, Vasile, (1996), *Creangă și creanga de aur*, Editura Rosmarin, ediția a doua, București.
- Markiewicz, Henryk, (1998), *Conceptele științei literaturii*, Editura Univers, București.
- Mauron, Charles, (1968), *Des métamorphoses obsédantes au mythe personnel. Introduction à la psychocritique*, José Corti, Paris.
- Mavrodin, Irina, (1982), *Poietică și poetică*, Editura Univers, București.
- Mavrodin, Irina, (1994), *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului*, Editura Eminescu, București.
- Moraru, Cristian, (1990), *Poetica reflectării: eseu asupra arheologiei mimesisului*, Editura Univers, București.
- Moscovici, Serge, (1994), *La psychanalyse, son image et son public*, P.U.F., Paris.
- Moustopoulos, Evangelos, (1976), *Categoriile estetice. Introducere la o axiologie a obiectului estetic*, Editura Univers, București.
- Mukarovsky, Jan, (1974), *Studii de estetică*, Editura Univers, București.
- Munteanu, Romul, (1975), *Metamorfozele criticii europene moderne*, Editura Univers, București.
- Negrici, Eugen, (1988), *Sistematica poeziei*, Editura Cartea Românească, București.
- Nemoianu, Virgil, (1967), *Structuralismul*, Editura pentru Literatura Universală, București.
- Nemoianu, Virgil, (1997), *O teorie a secundarului. Literatură. Progres și reacțiune*, Editura Univers, București.
- Neț, Mariana, (1989), *O poetică a atmosferei*, Editura Univers, București.
- Nietzsche, Friedrich, (1991), *Dincolo de bine și de rău, preludiu la o filozofie a viitorului*, Editura Humanitas, București.
- Panaiteescu, Val, (edt.1983), *Direcții în critica și poetica franceză contemporană*, Editura Junimea, Iași.

- Poulet, Georges, (1987), *Metamorfozele cercului*, trad. de Irina Bădescu și Angela Martin, studiu introductiv de Mircea Martin, Editura Univers, București.
- Poulet, Georges, (1979), *Conștiința critică*, Editura Univers, București.
- Rădulescu Motru, Constantin, (1983), *Psihologia poporului român*, Ed. Histria, București.
- Richard, Jean-Pierre, (1961), *L'Univers imaginaire de Mallarme*, Paris, Éditions du Seuil.
- Richard, Jean-Pierre, (1979), *Microlectures*, Paris, Éditions du Seuil.
- Richard, J.P., (1980), *Literatură și senzație*, Editura Univers, București.
- Ricoeur, Paul, (1960), *Finitude et culpabilité, II, La symbolique du mal*, Aubier, Paris.
- Ricoeur, Paul, (1984), *Metafora vie* Ed. Univers, București.
- Ricoeur, Paul, (1995), *Eseuri de hermeneutică*, Editura Humanitas, București.
- Rodari, Gianni, (1980), *Gramatica fanteziei*, E. D. P., București.
- Roudinesco, Elisabeth, (1995), *De la Sigmund Freud la Jacques Lacan. Istoria psihanalizei în Franța*, Editura Humanitas, București.
- Rousset, Jean, (1969), *Forme et signification. Essai sur les structures littéraires de Corenille à Claudel*, José Corti, Paris.
- Sainte Beuve, (1974), *Pagini de critică*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, în românește de M. Roșca, Prefață de Elena Vianu, București.
- Scherman, John, (1983), *Manierismul*, Editura Meridiane, București.
- Simion, Eugen, (1993), *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, vol. I-II, Editura Minerva, București.
- Spărișu, Mihai, (1997), *Resurecția lui Dionysos. Jocul și dimensiunea estetică în discursul filosofic și științific modern*, Editura Univers, București.
- Spiridon, Monica, (1998), *Interpretarea fără frontiere*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca.
- Stancu, Valeriu, P., (2006), *Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași.
- Starobinski, Jean, (1974), *L'oeil vivant II; La Relation critique* (1970); *Relația critică*, trad. de Al. George, București, Editura Univers.
- Starobinski, Jean, (1974), *Relația critică*, Editura Univers, București.
- Starobinski, Jean, (1985), *Textul literar*, Editura Univers, București
- Starobinski, Jean. (1993), *Melancolie, nostalgie, ironie*, Editura Meridiane, București.
- Strauss-Levi, Claude, (1978), *Antropologia structurală*, Editura Politică, București.

- Suppes, Patric, (1990), *Metafizica probabilistică*, Editura Humanitas, București.
- Șeuleanu, Ion, *Dincoace de sacru, dincolo de profan*, Ed. Tipomur, Tg. Mureș, 1994
- Șoit, Ana, (1974), *Legende populare minerești*, București.
- Todorov, Tzvetan, (1983), *Teorii ale simbolismului*, Editura Univers, București.
- Ungureanu, Cornel, (2002), *Mitteleuropa periferiilor*, Colecția A treia Europă, Editura Polirom, Iași.
- Vaysse, Jean-Marie, (2004), *Inconștientul modernilor: Eseu asupra originii metafizice a psihanalizei*, trad. Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Trei, București.
- Vianu, Tudor, (1982), *Studii de filozofia culturii*, Editura Eminescu, București.
- Vlad, Carmen, (1994), *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- Vlad, Carmen, (2000), *Textul aisberg*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
- Vlad, Ion, (1996), *Aventura formelor. Geneză și metamorfoză a genurilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- Vulcănescu, Mircea, (2009), *Dimensiunea Românească a Existenței*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca.
- Weber, Jean-Paul, (1960), *Genèse de l'œuvre poétique*, Gallimard, Paris.
- Wellek, Rene, (1974-1978), *Istoria criticii literare moderne, 1750-1950 (vol. I –V)*, Editura Univers, București.
- Winnicott, D.W., (1957), *The Child and the Family*, London: Tavistock.
- Winnicott D.W., (1957), *The Child and the Outside World*, London: Tavistock.

III.2. Enciclopedii. Dicționare. Tratatate.

- *** (1975), *Dictionnaire de poétique et de rhétorique*, PUF, Paris
- *** (1983), „Ce este literatura?”, *Școala formală rusă*, Pop, Mihai. (ed.), (Editura Univers, București).
- *** (1980), *Pentru o teorie a textului. Antologie “Tel quel” 1960-1971* / R. Barthes; J. L. Baudry; J. Derrida; J. J. Goux; J. L. Houdebine, J. Kristeva; M. Pleynet; J. Ricardou; J. Risset; P H. Sollers; Tz. Todorov, Editura Univers, București.
- *** Grupul μ., (1974), *Retorică generală*, Editura Univers, București.

III.3. Articole și studii din periodice

- Antonescu, Nae, *Ion Țuțuțiu, Carnetele unui poet căzut în război*, în **Tribuna**, an XII (1968), nr. 31 (601), p. 3.

- Bălaj, Mihai, Octav Șuluțiu, inedit, *Două scrisori către poetul Ion Țugariu în Maramureș*, supliment politic, social-cultural editat de ziarul **Pentru socialism**, decembrie, 1970, p. 29.
- Bilașco, Șt., Horvath Cs., Cocean, P., Sorocovschi, V., Oncu, M., *Implementation of the USLE model using GIS technology. Case study the Somesan Plateau*, în **Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences**, 2009/4, no.2, pp. 123-132.
- Cocean, P., Ilovan Oana, *Trăsăturile spațiului mental năsăudean*, în **Studia UBB**, 2/2005, Cluj Napoca.
- Collot, M., *Le thème selon la critique thématique*, în „Communications”, no 47, 1988.
- Husar, Al., *Ion Țugariu, Paradisul peregrinar - poeme* - în **Convorbiri literare** nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1942, p. 811-813.
- Jakobson, Roman, *A la recherche de l'essence du langage*, în „Diogène”, nr. 51, 1965.
- Ionescu, Petru P., *Cronica literară Ion Țugariu. Paradisul peregrinar*, în **Revista Fundațiilor Regale**, Anul II, 1942, nr. 1, p. 11.
- Leschian, Vasile, *Noi dimensiuni ale personalității lui Ion Țugariu*, în revista **Origini** nr. 9-10/2004.
- Marin, Aurel, *Paradisul peregrinar*, în **Gazeta de Transilvania**, Brașov, 1942, pp. 103-106.
- Martinescu Pericle, *Cronica literară. Ion Țugariu. Paradisul peregrinar*, în **Dacia Rediviva**, Anul II, 1942, nr. 3, p. 15.
- * * * **Memoria ethnologică**, An IV nr. 11-13, iulie-decembrie, 2004.
- Niculescu, M., *Cronica literară. Ion Țugariu, Paradisul peregrinar*, în **Universul literar**, Anul LI, 1942, nr. 13, p. 5.
- Papadima, Ovidiu, *Ion Țugariu, Țara de foc*, în **Revista Fundațiilor Regale**, an X, (1943), nr. 8, aug., p. 454.
- Suplimentul Ion Țugariu**, în *Origini*, 2004, Vol. VIII, Nr. 9-10, Sept.-Oct., p. I-VIII: Lucia Soreanu-Țugariu, *Ion Țugariu*; Teresia B. Tătaru, *In memoriam* și Vasile Leschian, *Noi dimensiuni ale personalității lui Ion Țugariu Țugariu, Ion, Trecere prin alba poartă*, în **Cronica**, anul III, 1938, nr. 17-18 (4 mai)
- Vâjeu, Titus, *Ion Țugariu, Carnetele unui poet căzut în război*, în **Astra**, anul III, 1968.

III.4. Webografie

- Abric, 1987, apud Liana Gal, Bianca Hiticaș, *Reprezentări identitare etnice în spațiul românesc*, online <http://www.e-scoala.ro/prihologie/index.html>

Cocean, P., apud Marius Cristian Neacșu, *Imaginea urbană. Element esențial în organizarea spațiului*, online <http://www.unibuc.ro/doctoratenoiembrie2008>

Durkein, E., apud Adina Hulubas, *Inițierea. Definiri europene și tipare folclorice*, online, http://iit.iit.tuiasi.ro/philippide/distorsionari_2008/597.pdf

Mihaela Feraru, Cristian Constantin Țurcanu, *Ipostaze ale principiului feminin*, online, <http://www.artadeatrai.ro/arhiva/2/ipostaze.2.php>

Nietzsche, *Nașterea tragediei*, online: <http://www.wattpad.com/1823812p=5index.html>

Religia geto-dacilor, online, http://www.info-portal.ro/articol/religia_geto-dacilor/334/1/herodot/

Roza Rozalina – online, <http://www.octogonul.ro/civilizațiauriașilor>

Tănase, Oana-Andreea, *Simbolul focului în Istoria ieroglifică a lui Dimitrie Cantemir*, online <http://www.centrul-cultural-pitesti.ro>

www.scribube.com/sociologie/psihologie/Rolul-reprezentarilor-in-cunoa22277.php